

18. september 2026

Felles sivilsamfunnsinnspill til Vendepunkt

Innspillet er koordinert av Forum for utvikling og miljø.

Regjeringen har varslet jobbskaping som en sentral prioritering i den nye utviklingspolitikken. Organisasjonene som har utarbeidet dette innspillet støtter et sterkere fokus på menneskers mulighet til å skape seg et bærekraftig livsgrunnlag. Men antall nye jobber er ikke i seg selv et godt mål på utvikling.

I mange lavinntektsland arbeider flertallet allerede, men med inntekter som er for lave eller ustabile til å løfte dem ut av fattigdom. Store deler av arbeidslivet består dessuten av småskalaproduksjon, landbruk, familiebedrifter, selvstendig næringsvirksomhet og uformelt arbeid.

Målet bør derfor være flere som får anstendig arbeid, økte og mer stabile inntekter og redusert fattigdom, ikke kun flest mulig nye jobber.

Verdensbankgruppen organiserer sin jobbagenda rundt tre områder: Grunnleggende fysisk og menneskelig infrastruktur, styresett og regulatoriske rammevilkår og mobilisering av privat kapital. Vi bruker de samme tre områdene for å peke på hva Norge bør prioritere dersom jobbskaping skal gi varige utviklingsresultater.

1. Grunnlaget for jobbskaping: Invester i mennesker og lokale økonomier

Produktive arbeidsplasser forutsetter energi, transport og digital infrastruktur, men også utdanning, helse, sosial beskyttelse og relevant kompetanse samt anstendig betaling til arbeidere og til småskala-produsenter. For de fattigste kan veien til en tryggere inntekt dessuten kreve støtte lenge før en jobb eller bedrift kan registreres: Sosial beskyttelse, organisering, kompetanse, tilgang til kapital, anstendig betaling fra handelsaktører og oppbygging av produktive eiendeler.

Norsk utviklingspolitikk må ta utgangspunkt i hvordan mennesker faktisk skaffer seg inntekt. Et ensidig mål om formelle lønnsjobber vil overse småskalaprodusenter, bønder, selvstendig næringsdrivende, familiebedrifter og store deler av den uformelle økonomien.

Styrk lokale verdikjeder og livsgrunnlag

Norske virkemidler bør prioritere lokale små og mellomstore bedrifter, kooperativer, småskalaprodusenter og gründere. I landbruket innebærer det blant annet økt produktivitet, økt lokal foredling, mer rettferdig betaling og bedre tilgang til lokale og regionale markeder, slik at produsentene beholder en større del av verdiskapingen.

Trygge landrettigheter er for mange lokalsamfunn en grunnleggende forutsetning for et sikkert livsgrunnlag. Tiltak for jobbskaping må derfor også vurderes ut fra hvordan de påvirker tilgang til og kontroll over land- og naturressurser.

Norsk støtte til næringsutvikling må ta utgangspunkt i partnerlandenes utviklingsbehov og lokal verdiskaping. Samarbeid med norsk næringsliv kan være relevant der det bidrar med kapital,

kompetanse eller teknologi som støtter disse målene, men bistandsmidler må ikke innrettes med fremme av norske næringsinteresser som formål. Relevante sivilsamfunnsaktører kan imidlertid spille en rolle i å tilrettelegge for dialog mellom handelsaktører, investorer og produsenter med tanke på både markedsadgang, videreforedling og anstendig betaling til arbeidere og bønder.

Mål hvem som faktisk får del i verdiskapingen

Regjeringen bør ikke bare rapportere hvor mange arbeidsplasser norsk innsats bidrar til. Det bør også måles om mennesker får høyere lønn/en lønn de kan leve av, om jobbene varer, hvilke arbeidsvilkår de gir, lønn de kan leve av og hvor mye verdiskaping og innkjøp som skjer lokalt.

Resultatene må kunne brytes ned på hvem som faktisk nås, særlig mennesker i ekstrem fattigdom, kvinner, unge, minoriteter og personer med funksjonsnedsettelse.

For kvinner må økonomisk deltakelse måles bredere enn formelle lønnsjobber.

Kjønnsresponsive aktsomhetsvurderinger bør blant annet fange opp lønn, kontraktsforhold, representasjon, trakassering, omsorgsbyrde og muligheter for avansement. Investeringer i barnepass, helse og andre offentlige tjenester er også økonomisk politikk når mangel på slike tjenester hindrer kvinners deltakelse i arbeidslivet.

Utdanning og kompetanse må kobles til reelle muligheter, men har også en egenverdi

Investeringer i barns og unges utdanning, helse og beskyttelse er grunnleggende forutsetninger for deres framtidige økonomiske deltakelse, og overgangen mellom utdanning og arbeid må få større oppmerksomhet.

Kompetanseinnsatser bør bygge på analyser av hvilke ferdigheter det faktisk er etterspørsel etter, og kobles til lokale bedrifter, produsenter og verdikjeder. Yrkesopplæring bør følges opp gjennom overgangen til arbeid, ikke avsluttes når opplæringen er gjennomført.

Det er viktig at ikke utdanning reduseres til et virkemiddel for jobbskaping. Særlig i konflikt- og krisesituasjoner er utdanning en grunnleggende rettighet og en viktig beskyttelsesmekanisme.

I sårbare og konfliktrammede samfunn må jobbtiltak også være konfliktsensitive. Tiltak som systematisk favoriserer enkelte grupper eller områder kan forsterke eksisterende ulikhet og konflikt.

Jobbene må være bærekraftige i en verden i omstilling

Norge bør prioritere arbeids- og inntektsmuligheter som er forenlige med klima- og naturmål, blant annet gjennom bærekraftige og klimatilpassede matsystemer og bedre forvaltning av jord, skog, vann og biologisk mangfold.

En grønn omstilling må være sosialt rettferdig. Klimaomstilling som ødelegger eksisterende livsgrunnlag uten å gi berørte grupper reelle alternativer, kan ikke regnes som vellykket jobbskaping.

2. Styresett og rammevilkår: Bygg institusjoner som fordeler og ansvarliggjør

Gode rammevilkår kan ikke bare vurderes ut fra hvor enkelt det er for selskaper å investere. De må også vurderes ut fra om arbeidstakere kan organisere seg, staten kan skattlegge verdiskapingen, innbyggere har innsyn, og myndigheter og selskaper kan holdes ansvarlige.

Jobbskaping må gi anstendig arbeid

Norskfinansierte programmer og investeringer bør stille krav om arbeidstakerrettigheter, organisasjonsfrihet og aktsomhetsvurderinger i tråd med FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter.

Norge bør også bruke erfaringen med organisert arbeidsliv og trepartssamarbeid aktivt i jobbskappingsagendaen, og også stille klare forventninger og krav til multinasjonale selskaper om organisasjonsfrihet og anstendige vilkår for alle ledd i en verdikjede. Arbeidstakere og deres organisasjoner må kunne delta i utformingen av arbeidslivspolitikken og holde arbeidsgivere og myndigheter ansvarlige.

Der Norge rapporterer antall jobber som et utviklingsresultat, bør det også rapporteres på relevante forhold ved jobbene, blant annet rekruttering, lønn, arbeidsvilkår, sikkerhet og organisasjonsfrihet. Jobbskaping må også være inkluderende for personer med nedsatt funksjonsevne, (diskriminerte) minoriteter og sørge for at ingen blir utelatt.

Koble jobbskaping til skatt og nasjonal ressursmobilisering

Dersom jobbskaping skal redusere bistandsavhengighet, må en større del av verdiskapingen bli igjen i landet og bidra til å finansiere offentlige tjenester.

Norskfinansierte investeringer bør derfor møte konkrete krav om åpenhet om reelle rettighetshavere og skattebetaling. For større selskaper og investeringsstrukturer bør land-for-land-rapportering være et sentralt virkemiddel for å synliggjøre hvor verdier skapes og skatt betales.

Norge bør styrke støtte til skattemyndigheter, riksrevisjoner og andre kontrollinstitusjoner, og til sivilsamfunn som arbeider med skatt, offentlige budsjetter, korrupsjon og ulovlig kapitalflukt.

Formalisering av små bedrifter kan styrke både rettigheter og skattegrunnlag, men skattebyrden må stå i forhold til betalingsevne. Små aktører bør ikke bære en uforholdsmessig stor byrde samtidig som større selskaper får omfattende skattefordeler eller kan flytte overskudd ut av landet.

Gjeld begrenser statenes mulighet til å investere i jobbskaping

Høy gjeldsbetjening reduserer mange lands mulighet til å investere i utdanning, helse, infrastruktur og andre forutsetninger for produktivitet og jobbskaping. Norge bør derfor se jobbskappingsagendaen i sammenheng med arbeidet for mer bærekraftige gjeldsløsninger og bedre internasjonale regler for håndtering av statsgjeld, blant annet gjennom oppfølgingen av FfD4 og relevante mellomstatlige prosesser i FN.

Sivilsamfunnet er en samfunnsaktør, ikke bare en bistandskanal

Et sterkt og uavhengig sivilsamfunn har en verdi som ikke kan reduseres til tjenesteleveranse eller bistandseffektivitet. Retten til å organisere seg, delta i samfunnslivet, fremme interesser og

utfordre makt er grunnleggende i et demokratisk samfunn. Et uavhengig sivilsamfunn er derfor et utviklingsmål i seg selv.

Sivilsamfunnet fyller konkrete funksjoner i jobbskapingssagendaen: organisasjoner organiserer arbeidstakere og produsenter, representerer grupper som ellers ikke blir hørt, følger offentlige budsjetter og investeringer, avdekker korrupsjon, forsvarer rettigheter og holder myndigheter og selskaper ansvarlige. Disse rollene krever uavhengighet. Sivilsamfunnsorganisasjoner må derfor ikke først og fremst behandles som kontraktører for myndigheter eller givere.

For lokale sivilsamfunnsaktører er det dessuten misvisende å spørre hvilken «merverdi» de tilfører norsk bistand. De er en del av samfunnene utviklingspolitikken skal støtte, med egne mål, mandat og legitimitet. Når norske og internasjonale aktører går inn i lokale utviklingsprosesser, bør spørsmålet snarere være hvilken merverdi **de** tilfører – og hvordan de kan bidra uten å svekke lokalt eierskap, kapasitet og handlingsrom.

Organisasjoner og menneskerettighetsforkjempere som avdekker korrupsjon, ulovlig kapitalflukt eller menneskerettighetsbrudd må også kunne få fleksibel støtte til blant annet drift, juridisk bistand og sikkerhet. Sivilsamfunnsorganisasjoner som jobber i skjæringspunktet bistand og business kan fasilitere interessedialog, skape forståelse for betydning av anstendige vilkår og samtidig tilrettelegge for robuste verdikjeder som er bærekraftige på sikt.

3. Mobilisering av privat kapital: Krev dokumenterbar utviklingseffekt

Offentlige utviklingsmidler kan redusere risiko og utløse investeringer som ellers ikke ville blitt gjennomført. Men mobilisert privat kapital er ikke i seg selv et utviklingsresultat.

Når bistandsmidler brukes til garantier, investeringer eller andre virkemidler som reduserer risiko for private investorer, må regjeringen kunne vise hva den offentlige støtten utløser som markedet ikke ville levert alene, og hvem som får del i gevinsten. Mobilisering av privat kapital bør også omfatte handelsaktører. Utdanning, kompetanseheving og investeringer kan bli mer effektivt når et marked faktisk kjøper bærekraftige varer.

Dokumentert addisjonalitet og utviklingseffekt

For hver offentlig støttet investering bør det kunne forklares hvorfor offentlig støtte er nødvendig, hvilken investering støtten utløser, og hvilke utviklingsresultater som forventes.

Rapporteringen bør omfatte blant annet inntektsutvikling, jobb- og arbeidsvilkår, lokal verdiskaping og lokale innkjøp, skatteinntekter, lokalt eierskap og vesentlige konsekvenser for menneskerettigheter, klima, natur og lokalsamfunn.

Handel/innkjøp og investeringer må også vurdere konsekvenser for barns rettigheter, herunder risiko for barnearbeid, utnyttelse, tvangsflytting, svekket tilgang til skole og miljøskade som rammer barn.

Tett finansieringsgapet for lokale bedrifter

Dagens utviklingsfinansiering når ofte ikke bedriftene som er for små eller for tidlige i utviklingen til å være attraktive for større utviklingsfinansieringsinstitusjoner og kommersielle investorer.

Regjeringen bør derfor utvikle virkemidler som tilbyr mindre finansieringsbeløp og kan bruke garantier, førstetapskapital, tilskudd og teknisk bistand for å gjøre lokale små og mellomstore bedrifter og produsenter investeringsklare. Aggregeringsmodeller kan brukes der enkeltinvesteringene er for små for eksisterende finansieringsinstrumenter.

Dette er særlig viktig tidlig i lokale verdikjeder, der produsenter og mindre bedrifter ofte mangler kapital, selv når det finnes etterspørsel lenger ute i verdikjeden.

Sivilsamfunnets rolle bør her ikke være å bli en ny finansieringsinstitusjon. Organisasjonene kan bidra med lokal kunnskap, organisering, tillit og risikoforståelse, og med å gjøre markeder mer inkluderende. De kan også bidra tidlig i investeringsløpet gjennom lokal problemløsning og utvikling av løsninger sammen med lokale aktører, mens kommersiell kapital må stå for kommersiell skalering.

Åpenhet og ansvarliggjøring må følge pengene

Når bistandsmidler brukes til å redusere risiko for private aktører, må det være offentlig tilgjengelig informasjon om hvem som mottar støtten, reelle rettighetshavere, relevante skattebetalinger og forventede og faktiske utviklingsresultater.

Berørte arbeidstakere og lokalsamfunn må ha tilgang til informasjon, reell medvirkning og fungerende klagemekanismer.

Lokale sivilsamfunnsorganisasjoner og fagbevegelse bør kunne få støtte til uavhengig oppfølging av norskfinansierte investeringer og norske innkjøp, blant annet når det gjelder arbeidsvilkår, menneskerettigheter, barns rettigheter, urfolks rettigheter, skatt, klima- og naturkonsekvenser og virkninger for lokalsamfunn.

Sivilsamfunnet må ha en rolle på tvers av Vendepunkt

Sivilsamfunnet bør ikke behandles som en egen kanal ved siden av de øvrige prioriteringene. Regjeringen bør under hver prioritering i Vendepunkt konkret beskrive hvilken rolle lokale og nasjonale sivilsamfunnsaktører skal kunne fylle. Dette gjelder særlig organisasjoner og menneskerettighetsforkjempere som arbeider for grupper og rettigheter som er under politisk eller sosialt press og organisasjoner som er ledet av og for barn og ungdom, kvinner, funk og skeive.

Det krever finansiering som gjør organisasjonene i stand til å organisere, representere, påvirke og ansvarliggjøre myndigheter. Norge bør derfor øke bruken av flerårig, fleksibel finansiering og kjernestøtte til lokale og nasjonale sivilsamfunnsorganisasjoner.

Det er en reell spenning mellom ønsket om færre bistandsavtaler og målet om å flytte makt og ressurser til lokale aktører. Når finansiering kanaliseres gjennom fond, konsortier eller andre mellomledd, bør regjeringen kreve åpenhet om hvor stor andel som faktisk når lokale organisasjoner. Lokale aktører må også ha innflytelse over prioriteringer og ressursfordeling, ikke bare ansvar for gjennomføring og rapportering.

Ellers risikerer «lokalisering» å bety at gjennomføringsansvaret flyttes sørover, mens beslutningsmakt og fleksible ressurser blir værende hos norske og internasjonale aktører.

Fem anbefalinger til regjeringen

1. Mål utviklingseffekt, ikke bare antall jobber. Jobbskapingsagendaen bør måles på fattigdomsreduksjon, økte og mer stabile inntekter, anstendig arbeid, inkludering og hvor mye av verdiskapingen som blir igjen lokalt.

2. Bygg jobbskapingen nedenfra. Prioriter mennesker i fattigdom, lokale små og mellomstore bedrifter, videreforedling, småskalaprodusenter og kooperativer, og invester i forutsetningene de trenger: utdanning og helse, landrettigheter, kompetanse, markedsadgang, infrastruktur og tilgang til kapital og anstendig betaling.

3. Gjør styresett og rettigheter til en del av jobbagendaen. Koble jobbskaping til arbeidstakerrettigheter og organisasjonsfrihet, trepartssamarbeid, rettferdig skatt, rettferdig betaling, tiltak mot kapitalflukt og korrupsjon og bærekraftig gjeld. Et sterkt og uavhengig sivilsamfunn må behandles som en del av et fungerende demokratisk samfunn – ikke bare som en kanal for tjenesteleveranse.

4. Still strengere krav når bistand brukes til å mobilisere privat kapital. Krev dokumentert addisjonalitet og utviklingseffekt, åpenhet om reelle eiere og skatt, aktsomhetsvurderinger og klagemekanismer. Utvikle finansieringsinstrumenter som faktisk når lokale aktører som i dag er for små for Norfund og andre større investorer.

5. Flytt makt sammen med pengene. Lokale sivilsamfunnsaktører og berørte grupper må få reell innflytelse over prioriteringer, investeringer og ressursbruk. Øk flerårig, fleksibel finansiering og kjernestøtte, og krev åpenhet om hvor mye finansiering og beslutningsmakt som faktisk når lokale aktører når norske eller internasjonale mellomledd brukes.

Organisasjoner som slutter seg til innspillet:

ADRA Norge
Atlas-alliansen
Caritas Norge
Changemaker
Debt Justice Norge
Digni
Fairtrade Norge
FIAN Norge
FOKUS – Forum for kvinner og utviklingsspørsmål
FORUT
Framtiden i våre hender
LHL Internasjonal
Redd Barna
Regnskogfondet
SAIH – Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpfond
Spire
Tax Justice Norge
Utviklingsfondet
WWF Verdens naturfond